

FILOSOFIA

INTRODUCCIÓ

Al llarg de la història, la filosofia ha plantejat i ha donat resposta, des d'un punt de vista crític i radical, a moltes qüestions relacionades amb l'existència i l'experiència humana, al temps que, com activitat intel·lectual, ha anat creant una manera pròpia de reflexionar-hi. L'estudi de la filosofia i de la seva història ens apropa a la comprensió d'aquestes qüestions, dels seus canvis i vicissituds, i alhora, a través dels models teòrics que ens ofereix, facilita l'adquisició de les habilitats del pensar filosòfic.

Aquest potencial formatiu, per si sol, justificaria la presència de la Filosofia com a matèria comuna de batxillerat. Tanmateix, no hi ha una única Filosofia, ni una sola Història de la filosofia, raó per la qual és necessari considerar quins han de ser els seus continguts i quina la seva orientació en el marc dels estudis d'aquesta etapa.

Com a matèria comuna de batxillerat, la Filosofia hauria de col·laborar en la formació general de l'alumnat, proporcionant-li conceptes, tècniques i estratègies perquè pugui avançar en l'adquisició de nous coneixements i augmentar la seva responsabilitat i autonomia. Però, a més d'aquesta funció de caràcter genèric, la Filosofia hauria de facilitar l'adquisició d'una visió integrada dels diferents sabers, tot creant un espai de reflexió sobre temes globals que equilibri la tendència cap a l'especialització del currículum. A la vegada, hauria d'ajudar a l'anàlisi i valoració crítica dels canvis del nostre temps i les seves implicacions morals i polítiques i, en aquest sentit, hauria de ser un recurs perquè l'alumnat assolís una comprensió racional del món on viu i consolidés la seva maduresa com a persona i ciutadà.

Des d'aquest punt de vista, l'educació filosòfica en el batxillerat hauria de proporcionar a l'alumnat:

- un bagatge de conceptes que li permeti organitzar els coneixements que va adquirint al llarg dels estudis i de la pròpia experiència;
- les raons que donen suport als sabers, les creences, els fins, els valors i les accions humanes;
- els grans models d'anàlisi filosòfica del coneixement, la realitat, l'ésser humà, l'acció i la societat, elaborats al llarg de la història;
- els recursos per a la pràctica de la reflexió, l'argumentació crítica, la creença i la valoració racional i l'acció responsable.

Per a complir aquestes funcions, la Filosofia en el batxillerat s'articula en dues fases o moments, que corresponen als dos cursos de l'etapa: en primer lloc, presenta els grans temes i problemes a què s'ha enfrontat la reflexió filosòfica de tots els temps: el coneixement, la realitat, l'ésser humà, l'acció i la societat. En segon lloc, es fa un recorregut històric per les solucions que, al respecte, han elaborat els corrents filosòfics, pensadors i pensadores, més significatius de la Història de la filosofia. Hom entén que sense aquesta referència històrica és difícil orientar-se en el terreny filosòfic i, per tant, es considera un complement indispensable de l'apropament temàtic. Ambdós enfoca-

ments pretenen que l'alumnat exerciti la reflexió crítica, però és funció de la Història de la filosofia afinar i ordenar aquesta reflexió per mitjà dels exemples que dona la història del pensament.

L'educació filosòfica en el batxillerat inclou també procediments a través dels quals l'alumnat ha de millorar la seva capacitat d'interpretar problemes teòrics i d'expressar raonadament les seves opinions, i un conjunt de valors, normes i actituds favorables a la reflexió, la racionalitat, el respecte crític i el diàleg.

El desenvolupament en dos cursos dels diferents continguts del currículum ha de ser rigorós i coherent, i ha de presentar una visió completa i ordenada de la Filosofia i la seva història. Tanmateix, l'organització dels continguts pot ser flexible. Es pot dedicar el primer curs a fer una anàlisi conceptual dels temes que tracta la filosofia, i treballar la seva dimensió històrica en el segon curs de l'etapa (aquest és el plantejament triat a l'hora de fer la seqüenciació que es presenta com a model). Però també es poden treballar simultàniament ambdós aspectes (a partir dels temes filosòfics, conèixer alguns elements de la Història de la filosofia o, a partir de la Història, prendre consciència de quins són i com es poden analitzar els problemes filosòfics).

En resum, el currículum de Filosofia és obert i permet al professorat un ampli marge d'actuació, amb l'única condició d'abordar les qüestions fonamentals de la Filosofia i atendre la dimensió històrica dels problemes.

OBJECTIUS GENERALS

L'alumnat, en acabar el cicle, ha de ser capaç de:

1. Adoptar una actitud reflexiva, crítica i raonada davant qüestions filosòfiques.
2. Dominar les habilitats lingüístiques, especialment la lectura comprensiva i l'expressió raonada, en temes propis de la matèria.
3. Argumentar de manera coherent els propis punts de vista en relació a temes filosòfics, i contrastar-los amb altres posicions i argumentacions.
4. Valorar les opinions alienes com un mitjà per enriquir, clarificar i posar a prova les pròpies conviccions.
5. Identificar problemes filosòfics plantejats al llarg de la Història de la filosofia en relació amb el coneixement, la realitat, l'ésser humà, l'acció i la societat.
6. Comprendre diferents solucions proposades als problemes filosòfics, tot situant-les en el seu context històric i cultural, i considerar la seva vinculació amb altres manifestacions del moment en què s'han originat.
7. Analitzar textos filosòfics, o textos que suscitin problemes filosòfics, tot identificant el tema que plantegen, la seva estructura i conclusions, i valorar els supòsits de què parteixen i les solucions que proposen.
8. Valorar la racionalitat com un mitjà per assolir una concepció del món oberta i flexible, i com un recurs per regular l'acció humana, individual i col·lectiva, i orientar les relacions socials per la via de la lliure expressió i contrast d'idees.
9. Utilitzar procediments bàsics per al treball intel·lectual, especialment la recerca, contrastació, anàlisi, síntesi i avaluació crítica d'informació, i valorar positivament el rigor intel·lectual en el plantejament dels temes.

10. Organitzar en un tot coherent les informacions que rep dels estudis i la pròpia experiència.

CONTINGUTS

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Els grans temes de la Filosofia.
 - El saber filosòfic.
 - El coneixement.
 - La realitat.
 - L'ésser humà.
 - L'acció humana.
 - La societat.
2. Elements d'Història de la filosofia.
 - Pensament antic i medieval.
 - Pensament modern.
 - Pensament contemporani.

Procediments

1. Definició de conceptes bàsics i caracterització de teories filosòfiques sobre el coneixement, la realitat, l'ésser humà, l'acció i la societat.
2. Reconeixement de temes i problemes filosòfics i establiment de relacions amb els principals corrents filosòfics en què han estat plantejats.
3. Lectura i comentari de textos filosòfics significatius. Identificació de tema i tesi, estructura expositiva i conclusions.
4. Establiment de relacions entre el contingut d'un text i les idees de l'autor o l'autora, del corrent al què pertany, així com amb les circumstàncies de l'època i influències.
5. Preparació i realització d'exposicions orals i debats sobre temes de la matèria, usant, si cal, mitjans tecnològics de presentació.
6. Realització de treballs escrits, individualment i en equip, sobre algun tema o problema filosòfic, utilitzant processador de textos i eines informàtiques de suport.
7. Argumentació dels propis punts de vista en relació a qüestions filosòfiques.
8. Elaboració de fitxes, diagrames, esquemes i resums que permetin sintetitzar informació i establir relacions entre els autors i autores de la Història de la filosofia i altres esdeveniments de l'època.

Valors, normes i actituds

1. Interès i atenció per l'adquisició de nous coneixements.
2. Esperit crític i racionalitat en relació amb les creences, les valoracions i les accions.
3. Respecte crític per les idees d'altri i imparcialitat a l'hora de jutjar les opinions i les accions pròpies i alienes.
4. Coherència i rigor en l'anàlisi de fets, idees i accions, en l'expressió d'opinions i en la presa de decisions pràctiques.
5. Autoformació del caràcter i responsabilitat.
6. Solidaritat i consciència planetària.

PRIMER CURS

Fets conceptes i sistemes conceptuals

Els grans temes de la Filosofia

1. El saber filosòfic.
 - 1.1 Què és la filosofia? Especificitat del saber filosòfic.
 - 1.2 Sentit i necessitat de la filosofia.
 - 1.3 La filosofia i la seva història. El paper de la dona a la Història de la filosofia.

- 2 El coneixement.
 - 2.1 Origen del coneixement, possibilitats i límits. El coneixement científic.
 - 2.2 Veritat i certesa. El llenguatge i el coneixement.
 - 2.3 L'estructura lògica del coneixement. Argumentacions vàlides i fal·làcies.

3. La realitat.
 - 3.1 El món físic i la ciència. Les cosmovisions científiques.
 - 3.2 La reflexió filosòfica sobre la realitat. Metafísiques espiritualistes i materialistes.
 - 3.3 Els grans problemes de la metafísica occidental.

4. L'ésser humà.
 - 4.1 L'espècie humana: evolució i cultura.
 - 4.2 El comportament humà.
 - 4.3 La reflexió filosòfica sobre l'ésser humà.

5. L'acció humana.
 - 5.1 L'acció transformadora: treball i tecnologia. La creació artística.
 - 5.2 L'acció racional: creences i actituds; mitjans i fins.
 - 5.3 L'acció moral: valors, principis i normes morals. La reflexió ètica.

6. La societat.
 - 6.1 Individu i societat. Interacció, cultura i estructura social.
 - 6.2 Dret i justícia. Ordre econòmic i canvi social.
 - 6.3 Principals teories sobre l'origen de la societat i de l'Estat.

SEGON CURS

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

Elements d'Història de la filosofia

S'haurà de treballar les grans línies de pensament de cada període i aprofundir en l'estudi de, com a mínim, tres autors de cada apartat.

1. Pensament antic i medieval.
 - 1.1 Pensament grec (I): la realitat i el coneixement. Monisme i pluralisme; idealisme i empirisme.

- 1.2 Pensament grec (II): l'èsser humà i la societat. Teories ètiques i polítiques.
- 1.3 Pensament hel·lenístic i greco-romà: saviesa pràctica i ciència empírica.
- 1.4 Pensament medieval: religió i filosofia.

Autors: Plató, Aristòtil, Epicur, Sèneca; Agustí de Hipona, Anselm de Canterbury, Averrois, Tomàs d'Aquino, Guillem d'Ockam.

- 2. Pensament modern.
 - 2.1 Pensament renaixentista: Humanisme i Reforma. Filosofia i política.
 - 2.2 La revolució científica. Matemàtiques i experimentació.
 - 2.3 Pensament barroc: el coneixement i la veritat. Racionalisme, empirisme i escepticisme.
 - 2.4 Pensament il·lustrat: raó i progrés.

Autors: Maquiavel, Montaigne, Galileu; Descartes, Spinoza, Hobbes, Locke, Hume, Voltaire, Rousseau, Kant.

- 3. Pensament contemporani.
 - 3.1 Pensament i societat industrial: economia i treball.
 - 3.2 La crisi de la raó il·lustrada: irracionalisme, vitalisme, nihilisme.
 - 3.3 La reflexió sobre el ser i l'existència.
 - 3.4 Pensament actual: filosofia i llenguatge; la reflexió sobre la ciència i la tecnologia; la reflexió sobre la ètica i la política.

Autors/es: Stuart Mill, Marx, Nietzsche, Freud, Heidegger, Ortega, Zambrano, Wittgenstein, Popper, Arendt, Foucault.

OBJECTIUS TERMINALS

1. Reconèixer temes i problemes filosòfics, identificar els conceptes a través dels quals es formulen i establir relacions amb els sistemes filosòfics que els plantegen.
2. Comprendre les diferents solucions que han rebut aquests problemes per part de pensadors i pensadores de diferents èpoques, i situar-les en el seu context històric i cultural.
3. Analitzar el paper de les dones filòsofes en la història del pensament, les seves aportacions i les circumstàncies socials i culturals que n'han dificultat la difusió i reconeixement.
4. Comentar textos filosòfics, o que suggereixin temes filosòfics, des d'un punt de vista comprensiu i crític, identificant tema, tesi, estructura expositiva i conclusions, valorant els supòsits dels què parteixen i les solucions que proposen.
5. Comparar i relacionar textos filosòfics de distintes èpoques i autors, a fi d'establir entre ells semblances i diferències de plantejament.

6. Realitzar, de forma individual i en grup, treballs monogràfics sobre algun tema o problema filosòfic, sobre algun filòsof o sistema filosòfic, utilitzant processador de textos i eines informàtiques de suport.
7. Analitzar les diferències o coincidències entre dos o més opinions filosòfiques que tractin d'una mateixa qüestió, en el mateix moment i al llarg de la història.
8. Preparar i realitzar exposicions orals i debats que fomentin l'escolta activa, l'intercanvi d'idees i l'argumentació sobre temes i problemes filosòfics, amb suport, si cal, de mitjans tecnològics de presentació.
9. Argumentar els propis punts de vista, oralment i per escrit, en relació amb qüestions d'interès suggerides per la matèria.
10. Elaborar, individualment o en equip, esquemes de les diferents èpoques de la Història de la filosofia, que sintetitzin i recullin semblances i diferències entre els filòsofs estudiats i els posin en relació amb altres esdeveniments històrics i culturals de l'època.
11. Caracteritzar la filosofia com activitat de coneixement i com a discurs racional, valorant el seu paper, sentit i utilitat per a la vida humana.
12. Identificar els grans períodes en què es divideix la Història de la filosofia occidental i els temes que són objecte d'atenció filosòfica en aquell moment.
13. Relacionar les característiques socials i culturals d'una època amb el tipus de reflexió filosòfica que hom practica.
14. Situar correctament els principals filòsofs estudiats en el seu context històric, cultural i filosòfic, i estudiar amb profunditat tres filòsofs de cada un dels períodes assenyalats de la història del pensament.
15. Exposar, de forma clara i ordenada, les grans línies problemàtiques i sistemàtiques dels filòsofs que s'han estudiat.
16. Reconèixer les característiques del coneixement humà, el seu origen, possibilitats i límits, i justificar que tant les teories com els fets han de tenir una fonamentació suficient i raonada.
17. Identificar els trets distintius del saber científic i valorar la seva aplicació pràctica per mitjà de la tecnologia.
18. Distingir veritat i certesa, així com diferents concepcions filosòfiques sobre la veritat.
19. Identificar premisses i conclusions, i analitzar la validesa d'argumentacions inductives i deductives.

20. Reconèixer els reptes cognoscitius i explicatius que planteja la realitat i adoptar una actitud crítica davant les respostes de les cosmovisions científiques i de la metafísica.
21. Distingir les posicions filosòfiques materialistes i espiritualistes en relació a la interpretació de la realitat.
22. Identificar algun de les grans qüestions que ha abordat la metafísica al llarg de la història de la filosofia.
23. Conèixer i valorar distintes interpretacions, científiques i filosòfiques, sobre l'ésser humà i el seu comportament.
24. Entendre la dimensió natural, social i cultural de l'ésser humà.
25. Conèixer i analitzar la naturalesa de les accions humanes, en tant que lliures, responsables, transformadores i ajustades a normes.
26. Analitzar els trets de racionalitat de les accions humanes, i de les creences i fins que les fonamenten, i incorporar-los a la pròpia conducta.
27. Identificar i analitzar els elements de l'acció moral.
28. Entendre i distingir diferents concepcions filosòfiques que s'han donat al llarg de la història sobre el bé, el deure i els drets morals.
29. Reconèixer les característiques i les funcions de la vida en societat, l'organització social i les diferents formes de govern.
30. Analitzar la relació entre l'individu i la societat i les dificultats i avenços aconseguits en l'afany per construir una societat justa, democràtica i solidària.
31. Caracteritzar diferents concepcions filosòfiques sobre l'origen de la societat i la fonamentació de l'Estat.
32. Valorar positivament l'esforç de la filosofia per donar solució als problemes cognoscitius, ètics i polítics que s'han plantejat els humans al llarg de la història. .
33. Valorar positivament el debat entre posicions contràries com a mitjà per practicar el respecte als altres i l'actitud raonable, dialogant i solidària.
34. Aplicar els coneixements assolits amb la Filosofia i la Història de la filosofia a l'anàlisi i valoració crítica dels canvis del nostre temps i les seves implicacions morals i polítiques.